

yerküre®

Toplum için Yerbilimleri

2007 – 2009

Dünyanın bütün ülkelerinde deprem, sel, yanardağ patlaması, tsunami, çığ düşmesi gibi doğal afetler yanında temiz su gereksinimi, yeraltı sularının tuzlanması ve kirlenmesi, kuraklık ve çölleşme, erozyon, gıda gereksinimi, iklim değişimi, deniz seviyesinin yükselmesi, çevre kirliliği gibi yerküreyle bağlantılı olayların son yıllarda giderek arttığı, bunun da toplumlarda bezginlik ve psikolojik çöküntü yarattığı araştırmalarla ortaya konmuştur. Hızlı kentleşmeyle büyük insan kitlelerinin doğal dengede yarattığı olumsuzluklar yukarıdakilere eklenince, adeta görünmez nedenlerin topluları ve ülkeleri kötüye doğru ittiği gözlenir. Yerbilimlerine yabancı olmayanlar için bu kötüye gidişin temel kaynağı, doğaya yabancılaşma ve yerküre hakkındaki bilgisizliktir. Bu tanı gerçekte sorunun tedavisini de gösterir. Burada yerbilimleri kavramının yer sisteminin tümünü kapsayacak en geniş anlamda kullanıldığını belirtmek gerek.

Birleşmiş Milletler (BM) Genel Kurulu, 5 Kasım 2005 tarihli toplantısında, 2008 yılını oybirliğiyle Uluslararası Yer Yılı ilan etmiş ve böyle bir uygulamadan beklentilerini de üç ana başlık altında toplamıştır:

• İnsan yaşamı ve yüksek yaşam kalitesi için yerküreyi yakından tanımanın önemi konusunda toplumda ve

bireylerde daha çok “farkındalık” yaratmak.

• Yerbilimlerinin topluma katkıları konusunda ulusal eğitim sistemlerinin harekete geçmesini sağlamak.

• Yerbilimlerinin toplumsal önemi konusunda karar vericilerdeki anlayışı güçlendirmek.

Özetle, BM doğal ve doğal olmayan afetlerden korunmak için sokaktaki insanların eğitilmesini, her düzeydeki eğitim programlarında yerbilimlerine yer verilmesini ve bütün planlama çalışmalarında yerbilim verilerinin dikkate alınması istiyor. Bu kapsamda yapılacak bütün etkinlikleri izleme ve yönlendirme görevi, kurumsal ilgisi nedeniyle UNESCO'ya verilmiştir. BM'nin aldığı bu karar, gerçekte tüm bireylere ve kuruluşlara yapılmış bir sorumluluk çağrısıdır ve çok geniş bir arka planı vardır.

Yer Yılı Düşüncesinin Doğuşu ve Kapsamı

Raporlar gösteriyor ki 1990'lı yıllarda IUGS, UNESCO, INQUA, ESF, NATO vb. kuruluşların desteklediği uluslararası bilimsel araştırma projelerinin büyük çoğunluğu deprem, çölleşme, deniz seviyesi salınımları ve iklim değişimleri başta olmak üzere doğal afetler ve afet riskleri alanında olmuş-

tur. Örneğin, art arda gelen, büyük can ve mal kayıplarına yol açan 1990 İran, 1991 ve 1993 Afganistan, 1997 Belucistan, 1999 Marmara depremleri, Çin, Pakistan, Hindistan ve Endonezya'da sık sık görülen taşkınlar, 1992-96 arasında en üst düzeye ulaşan ve çevresindeki ülkelere büyük zarar veren Hazar Denizi'nin su seviyesinin yükselmesi, hem çeşitli araştırmalara konu olmuş hem de tehlikelerin boyutlarını gözler önüne sermiştir. Doğal afetlerin bütün dünyada artan riskleri, 30. Uluslararası Jeoloji Kongresi'nde (Rio de Janeiro, 2000) IUGS yönetiminde özel olarak dile getirilmiş, bilimsel araştırmaların yetmeyeceği, toplumların doğa olaylarına ilişkin ciddi şekilde eğitilmesi gereği belirtilmiştir. Ayrıca en büyük tehlike olarak artacak su gereksinimine dikkat çekilmiştir. İlerleyen aylarda IUGS daha önce gerçekleştirilen ve çok başarılı sonuçları olan 1957 Uluslararası Jeofizik Yılı'ndan esinlenerek, onun 50. yılında da benzer bir girişimin yapılabileceği, 2007'nin “Uluslararası Yer Yılı” ilan edileceği, böylece toplumların dikkatlerinin doğal olaylara çekilebileceği düşüncesini yaymaya başlamıştır. Çağrı yankı bulmuş ve Çin Halk Cumhuriyeti 2001'de BM'e, 2007'nin Uluslararası Yer Yılı (UYU) olarak ilan edilmesi için resmen başvurmuştur. Bu başvuruyu ilk anda aralarında Türkiye'nin de bulunduğu 32 ülke desteklemiş ama konu BM gündemine ancak 2005'te alınabilmiştir. Bu arada, yıl ilanı girişimi, 31. Uluslararası Dünya Jeoloji Kongresi'nde (Floransa, 2004) geniş olarak tartışılmış, olası uygulama yöntemleri olgunlaştırılmıştır. Bu tartışmalar sırasında üzerinde durulan en önemli konu, ilan edilecek böyle bir yılın, toplumların yerküre konusundaki eğitimine gerçekten hizmet etmesi olmuştur. Öneri, Dünya Jeoloji Kongresi'nde de oybirliğiyle desteklenmiştir.

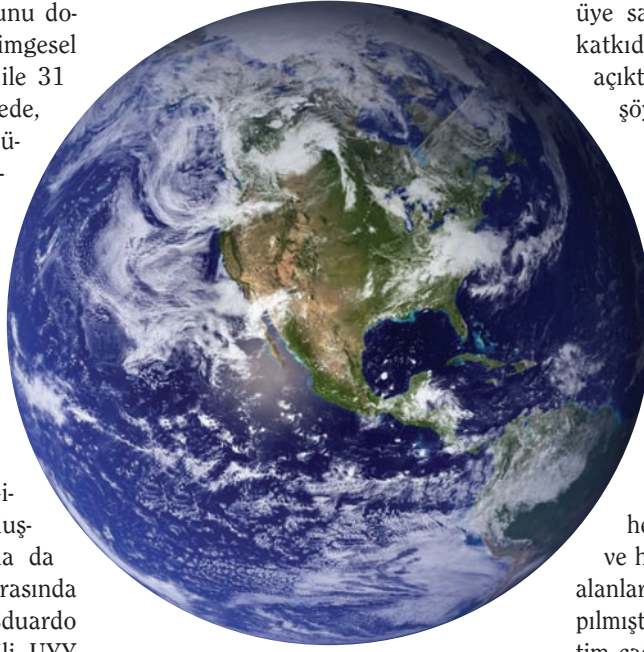

2008 UYY'nin Niteliği ve Çalışma Esasları

Başka birçok örnekle birlikte, özellikle 2005'in ilk aylarında olan ve çok büyük yıkıma yol açan Endonezya'daki deprem ve tsunami ile New Orleans'ı etkileyen Katrina kasırgası, 2008 Uluslararası Yer Yılı'nın, yalnızca anma, dikkat çekme ya da bellek oluşturma amaçlı değil, doğrudan ve geniş çaplı bir eğitim girişimi olmasını ve 2007-2009'u kapsaması sonucunu doğurmuştur. Karara göre 2008 simgesel olup etkinlikler 1 Ocak 2007 ile 31 Aralık 2009 arasında her ülkede, ülkelerin kendi çabalarıyla sürdürülecektir. Kuramsal olarak, bütün dünyada bulunduğu tahmin edilen 450.000 yerbilimcinin "doğanın kaynaklarının sınırlı olmadığı ve kişisel mutluluk için yerküreyle barışık yaşanması gerektiği mesajını" 6,5 milyar kişiye iletmesi arzu edilmektedir.

Kararın hemen ardından IUGS ve UNESCO, 2008 UYY Girişimi'ni yürütecek bir ekip oluşturmuştur. Ekibin başkanlığına da fikrin babası ve 2000-2004 arasında IUGS Başkanı olan Prof. Dr Eduardo de Mulder getirilmiştir. Temsili UYY etkinlikleri 1 Ocak 2007'de, Londra ve Hindistan'da aynı zamanda, yerkürenin yaşına atfen her biri bir milyon yılı simgeleyen 4500 balon uçurularak başlatılmıştır. UYY Girişimi'nin merkezi ve sekreteryası Norveç'teki Trondheim kentindedir ve giderlerinin bir bölümü Norveç tarafından karşılanır. Başka birçok ülke de parasal destek vermektedir. Tescilli bir logosu, BM ve UNESCO nezdinde resmi temsilcileri vardır. Temel sloganları "toplum için yerbilimleri" ve "avucumuzdaki dünya"dır. Merkezin asıl rolü, değişik ülkelerdeki çalışmaları izlemek, toplamak ve bunları başka ülkelere aktararak ulusal ve yerel boyuttaki etkinliklere örneklerle destek çıkmaktır. Kendi ulusal UYY komitesini oluşturan ülkeler Genel Merkeze başvurur, işbirliği anlaşması imzalar ve logo kullanma izni alır. Şimdilik 70 ülke etkin olarak organizasyonun içindedir. 26 ülke de ön başvurusunu yapmıştır. Türkiye, UNESCO çatısı altında UYY eylem ko-

mitesini ilk kuran ülkeler arasında olup, 7 Mart 2007'de gerçekleştirilen ulusal çalıştayda yol haritası çizilmiştir. Etkinliklerin baş aktörleri UNESCO-Tr, yerbilimci çalıştıran kamu kurumları (MTA, DSİ, TPAO, EİEİ, TKİ, TÜBİTAK vs.), belediyeler, üniversiteler, TMMOB ve ilgili meslek kuruluşlarıdır. Her kurum ve kuruluş UYY etkinliğini kendi adına kendi bütçesiyle gerçekleştirir. Ulusal komiteye bilgi verir ve logo kullanma izni alır.

Etkinliklere Katılım, Bireylerin ve Kurumların Yapabilecekleri

2008-UYU etkinliklerini gerçekleştirecek aktörlerin başında yerbilimciler olmasına karşın hedef kitle, BM kararında da belirtildiği gibi bütün toplum katmanlarıdır. Üretilmiş bilgilerin toplum içine yayılması kitle iletişim araçlarıyla olur. Dolayısıyla 2008-UYU'nin öteki baş oyuncularını yerbilimciler, kurum ve kuruluşlar, özellikle de basın-yayın kuruluşlarıdır. Herkes yöntemlerini olanaklarına göre kendi belirler.

UYU etkinlikleri daha 2004'teki Floransa toplantısında "bilimsel araştırma" ve "toplum eğitimi" şeklinde tasarlanmış ve önemi nedeniyle ikincisine ağırlık verilir olmuştur. Her iki program yerkürenin bütün özelliklerini içeren on ana başlık altında sürdür-

rılmektedir. Kuşkusuz bilimsel araştırma olmaksızın bilgi üretilemez ve yerküre de öğrenilemez. Bunlar her koşulda sürdürülecektir. Anca, şu an daha acil olan mevcut bilgilerden toplumların yararlanması ve dünyanın talan edilmesinin yavaşlatılmasıdır.

Gerek araştırma gerekse eğitim on ana başlık altında verilmektedir. Türkiye ulusal eylem komitesi, ülke gereksinimlerini göz önüne alarak on konunun her birinde ayrı çalışma grupları oluşturmuştur. Çalışma gruplarının üye sayıları 8-12 arasında değişir ve katkıda bulunmak isteyen herkese açıktır. Gruplar ve çalışma konuları şöyledir:

1. Yeraltısuyu
2. Doğal afetler
3. Yer ve sağlık
4. İklim
5. Doğal kaynaklar
6. Büyük şehirler ve kentleşme
7. Yer içi
8. Kıyı ve denizler
9. Toprak
10. Yer, yaşam ve kültür

Dikkat edilirse bu konuların her biri çok ayrı uzmanlık alanları ve hatta ayrı üniversite bölümlerinin alanlarıdır. Bazılarında birleştirme yapılmıştır. Buna karşın ilk ve orta öğretim çağındakilere bu konuların öğretilmesi güçtür ve özel yöntemler gerektirir. Doğaya ilişkin şiir, kompozisyon ve resim yarışmalarıyla genç kuşakların motivasyonları artırılmaya çalışılmaktadır.

Çiğlık ve Çağrı

Yukarıda adları verilen on konu, doğrudan yerküre üzerindeki canlı cansız bütün varlıkları içine alır. Dünyamızın yaşanır olmaktan çıkması, sayılan bu alanlardaki kötüleşmeler yüzünden kolay ve yakın bir risk durumuna dönüşmüştür. Son yıllardaki yerüstü ve yeraltı sularının azalması ve büyük kentlerdeki su sıkıntıları bunun basit örnekleridir. Ne yapıp edip yerküre ve yerkürenin yaşam üzerindeki rolü toplumlara anlatılmalıdır. Bu görev hepimize düşmektedir.

Nizamettin Kazancı
UNESCO Türkiye Milli Komisyonu Yerbilimleri
İhtisas Komitesi Koordinatörü, Ankara